

*dr Aleksandra Zienkiewicz*¹

Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Turystyki
Akademia Pomorska w Słupsku

Znaczenie organizacji pozarządowych w popularyzacji dziedzictwa kulturowego i turystyki na terenie etnoregionu kaszubskiego

WPROWADZENIE

Organizacje pozarządowe przypisane są trzeciemu sektorowi gospodarki, a ich rola jest znacząca w różnych obszarach struktur społeczno-ekonomicznych i politycznych. Ze względu na specyfikę funkcjonowania zalicza się je do organizacji typu non profit, działających na zasadzie dobrowolności i niezależności. Ich rozwój może również stanowić dowód dojrzałości społeczeństwa obywatelskiego, a zatem być jednym z filarów demokracji (Gregor, Gotwald-Feja, 2018). Według A. Sargeanta (2004, s. 17) za organizację non profit „uważa się taką, która służy poprawie ogólnego poziomu życia społeczeństwa dzięki zebraniu i redystrybucji odpowiednich zasobów oraz dostarczeniu dóbr fizycznych i usług. Celem istnienia takich organizacji nie jest osiągnięcie zysków lub korzyści dla nich samych, toteż nie dystrybuują one zysków lub nadwyżek między udziałowców lub członków. Mogą jednak zatrudniać personel i angażować się w przedsięwzięcia generujące zysk, mające im pomóc w wypełnianiu ich misji”. Działalność organizacji pozarządowych jest bardzo często związana ze sferą turystyki, rekreacji i sportu, co, jak pokazują badania m.in. B. Iwankiewicz-Rak (2010), korzystnie wpływa na rozwój lokalny, jak i regionalny – szczególnie obszarów, które nie zawsze posiadają odpowiedni potencjał. Działalność poszczególnych organizacji pozarządowych wpływa bowiem na tzw. zapewnienie efektywności dostarczania dóbr publicznych w warunkach niesprawności rynku (R.A. Musgrave, P.B. Musgrave, 1980, s. 56; Iwankiewicz-Rak, 2010, s. 123). Poprzez działalność orga-

¹ Adres korespondencyjny: Akademia Pomorska w Słupsku, Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Turystyki, ul. Partyzantów 27; 76-200 Słupsk; e-mail: aleksandra.zienkiewicz@apsl.edu.pl. ORCID: 0000-0003-2323-913X.

nizacji not profit kształtowana jest również wspólna odpowiedzialność instytucji rządowych oraz społeczeństwa za oferowanie różnych usług i ich konsumpcję. Ma to duże znaczenie zwłaszcza, gdy dana organizacja non profit działa w zakresie turystyki. Prowadzone analizy, m.in. przez geografów społeczno-ekonomicznych, dowodzą dużego wpływu turystyki na rozwój społeczno-ekonomiczny i kulturowy obszarów – zarówno w skali lokalnej, jak i regionalnej i krajowej (Liszewski, 1995). Przeobrażenia struktur społecznych bowiem dotyczą często pojawienia się nowych instytucji, również tych związanych z rozwojem „przemysłu turystycznego” oraz wywołują zmiany w już istniejących strukturach. Według A. Kowalczyka (2001) jednym ze skutków społeczno-ekonomicznych turystyki jest także aktywizacja gospodarki danego obszaru. M. Drzewiecki (1980) zauważa natomiast, że jeśli nawet w danej jednostce administracyjnej nie ma możliwości rozwoju społeczno-gospodarczego, to często najlepszym rozwiązaniem bywa intensyfikacja gospodarki turystycznej. Jest to o tyle możliwe, że nawet przy pozornym braku możliwości rozwoju obszaru, ze względu na słabe warunki naturalne, możliwe jest tworzenie produktów turystycznych lub innych atrakcji, które przyciągną turystów. Rozwój turystyki zaś przyczyni się do ogólnego rozwoju danej jednostki administracyjnej.

Motywacją do podjęcia prezentowanej tematyki badawczej było przeprowadzenie dokładnych analiz w zakresie rozwoju funkcji turystycznej Kaszub, ze szczególnym uwzględnieniem powiatu kartuskiego (Zienkiewicz, 2016a). Badania te wykazały m.in. znaczne różnice – po pierwsze w poziomie atrakcyjności poszczególnych gmin powiatu, po drugie w natężeniu ruchu turystycznego, występowaniu infrastruktury turystycznej i osadnictwa letniskowego, a dalej w dochodach budżetowych gmin, dostępie do środków pomocowych Unii Europejskiej, jak również w ogólnym poziomie przedsiębiorczości. Organizacje non profit zajmujące się wyzwaniami turystyki i rekreacji, mimo że występujące nieznacznie na terenie powiatu kartuskiego, stanowić mogą ważne ogniwo w rozwoju i promocji dziedzictwa kulturowego i turystyki w różnych grupach społecznych kaszubskiej społeczności.

Zasadniczym celem niniejszego artykułu jest wskazanie roli organizacji pozarządowych w popularyzacji dziedzictwa kulturowego i turystyki na terenie etnoregionu kaszubskiego. Celami szczegółowymi są: zaprezentowanie struktury, przedstawienie przykładów działalności oraz ukazanie liczby adresatów organizacji non profit funkcjonujących na tym obszarze. Istotnym elementem opracowania, ze względu na podjętą problematykę badań, jest również ukazanie struktury przyznanych dotacji dla organizacji pozarządowych przez Starostwo Powiatowe w Kartuzach w podziale na wysokość przyznanych środków publicznych i wkład własny organizacji. Uzupełnieniem opracowania jest również wskazanie położenia etnoregionu kaszubskiego z uwzględnieniem zasobów dziedzictwa kulturowego.

Zakres przestrzenny opracowania obejmuje niezwykle atrakcyjny pod względem turystycznym rejon Pomorza, jakim jest etnoregion kaszubski, a szczegółowe wyniki badań zostaną zaprezentowane na przykładzie położonego w centrum tego regionu – powiatu kartuskiego. Powiat ten położony jest w województwie pomorskim, a jego siedziba w odległości blisko 40 km od Gdańska. Zakres czasowy zaś obejmuje okres ostatniego dziesięciolecia, co podyktowane jest dość znacznym rozwojem funkcji turystycznej w tym powiecie².

PRZEGLĄD LITERATURY W BADANIACH PROWADZONYCH NAD DZIAŁALNOŚCIĄ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W ZAKRESIE TURYSTYKI

Problematyka funkcjonowania organizacji pozarządowych, inaczej zwanych również organizacjami pożytku publicznego, lub organizacji non-profit, była poruszana przez wielu autorów pochodzących zarówno z Polski, jak i zagranicy. Niewątpliwie dużą rolę w rozwoju tej problematyki odgrywa m.in. praca pt. *Zarządzanie organizacjami pozarządowymi* (2016) wydana pod redakcją E. Bogacz-Wojtanowskiej i S. Wrony, w której zostały zawarte fundamentalne zagadnienia z zakresu problematyki dotyczącej organizacji pozarządowych. Omówiono w niej definicje, formy, struktury i podstawowe zasady funkcjonowania organizacji pozarządowych oraz wyłożono problemy z zakresu otoczenia instytucjonalnego i współpracy tych organizacji. Warty wspomnienia w tym miejscu są również opracowania M. Załuskiej oraz J. Boczoń (1998) na temat miejsca organizacji w społeczeństwie obywatelskim oraz P. Adamiaka, B. Charyckiej i M. Gumkowskiej (2015), która zawiera szczegółowe informacje dotyczące struktur społeczno-demograficznych, zasięgu geograficznego oraz zakresu działalności tych organizacji. Istotnym aspektem w podjętych badaniach były również finanse, samoocena organizacji i współpraca między organizacjami non-profit a innymi instytucjami. Na temat współpracy organizacji pozarządowych, np. z administracją publiczną, pisali również R. Barański i A. Olejniczak (2012) oraz M. Karwacka (2013).

Ważnymi pracami z zakresu ukazania zarysu historii organizacji pozarządowych w Polsce była praca m.in. G. Makowskiego (2015), który scharakteryzował rozwój organizacji pozarządowych w Polsce po 1989 r. oraz prace D. Lewisa (2009) i B. Iwankiewicz-Rak (2010). Natomiast A. Wójtowicz-Dawid (2011) podjęła w swoim artykule problematykę roli ww. instytucji w realizacji spójności społeczno-ekonomicznej, a E. Czyż-Gwiazda (2013) pisała o znaczeniu organizacji w kształtowaniu sprawnie działającej administracji publicznej. Niezwykle wartościowymi opracowaniami o charakterze marketingowym dotyczących NGO są prace: W.W. Gaworeckiego (1982), C. Handy (1992), K. Przecławskiego (1979), V.T.C.

² Wniosek ugruntowany na podstawie wielkości ruchu turystycznego w latach 1989–2018 w powiecie kartuskim. Źródło: Główny Urząd Statystyczny w Warszawie.

Middletona i R. Hawkins (1998), A. Sargeanta (2004), H.K. Anheier (2005), B. Iwankiewicz-Rak (2011), O. Andjelkovic i M. Boolaky'ego (2015) oraz H. K. Anheier i G. Krley (2015).

Z zakresu prac dotyczących *stricte* znaczenia organizacji pozarządowych w rozwoju turystyki wymienić można prace S. Borowicza (2015), który pisał o roli działalności organizacji pozarządowych w wykonywaniu zadań publicznych na rzecz rozwoju turystyki. Natomiast opracowanie T. Skalskiej i M. Koskowskiego (2017) dotyczyło znaczenia tych organizacji w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym dla potrzeb turystyki. Problematykę tę poruszono również w pracach A. Zienkiewicz (2016a; 2016b; 2017), których zakres przestrzenny pokrywa się z prezentowanym w niniejszym artykule. Zagadnieniami podejmowanymi przez naukowców były również instytucje i organizacje turystyczne, które przyczyniają się do rozwoju turystyki na konkretnych obszarach. Były one przedmiotem badań m.in.: W. Alejszaka i T. Marcińca (2003), H. Prószyńskiej-Bordas (2008) i E. Puchnarewicz (2012).

O problematyce delimitacji regionu Kaszub i Pojezierza Kaszubskiego obszernie pisali m.in. F. Mamuszka i I. Trojanowska (1972), J. Mordawski (2008), J. Szukalski (1995). Jedną z najbardziej kompleksowych monografii ukazujących środowisko przyrodnicze oraz problemy społeczno-ekonomiczne Kaszub, była praca zbiorowa pod redakcją B. Augustowskiego (1979). Na tematy związane z niezwykle interesującym kaszubskim dziedzictwem kulturowym, obyczajami i religią pisali m.in. A. Bukowski (1950), M. Malicki (1986), J. Gajek (2009), D. Martin (2009) oraz J. Borzyszkowski (2010).

METODYKA BADAŃ

Problematyka artykułu, ze względu na swoją specyfikę oraz trudność w dostępie do danych na poziomie administracyjnym gmin, wymagała wykorzystania przemyślanych metod i technik badawczych. W opracowaniu wykorzystano zatem metody opierające się na informacjach wtórnych, które pochodziły z rejestrów i spisów ewidencjonowanych przez instytucje, takie jak: Starostwo Powiatowe w Kartuzach, urzędy gmin położone na terenie powiatu kartuskiego, jak również dane udostępnione przez Główny Urząd Statystyczny w Warszawie, Urząd Statystyczny w Krakowie oraz dane uzyskane z poszczególnych organizacji non profit.

Prowadzone badania obejmowały analizy zgromadzonego materiału metodami statystycznymi – w szczególności posługiwano się wskaźnikami opisującymi badane zjawiska (np. struktura organizacji pozarządowych w podziale na wysokość przyznanych środków publicznych i wkład własny organizacji).

Umieszczone w artykule analizy miały swoje odzwierciedlenie w prezentacji kartograficznej w formie mapy, tabel i wykresów. Uzupełnieniem badań była charakterystyka etnoregionu kaszubskiego metodą opisową.

POŁOŻENIE POWIATU KARTUSKIEGO W GRANICACH ETNOREGIONU KASZUBSKIEGO

Według J. Gajka (2009, s. 13) ocena składu etnicznego Pomorza jest w obecnym stanie badań bardzo trudna, ze względu na brak materiałów odnoszących się do kultury Kaszubów oraz opracowań dotyczących pozostałych grup etnicznych. W etnoregionie kaszubskim, podobnie jak na całym Pomorzu zamkniętym w dzisiejszych granicach administracyjnych, przeważa typ nordyczny. Rozpowszechnienie się tego typu również na zachodzie Europy związane jest z ekspansją germańską, natomiast na Pomorzu dotyczył on prawdopodobnie osadzenia się tego elementu na podłożu prasłowiańskim oraz laponoidalnym. Obecny stan etnograficzny pozwala stwierdzić, że w omawianej kulturze ludowej Kaszub i całego Pomorza występują elementy właściwe kulturze praindoeuropejskiej, bałtyckiej, bałtosłowiańskiej, słowiańskiej, polskiej oraz nie wyklucza powiązań ze światem fińskim (Gajek, 2009, s. 17–18).

Specyfika każdej z grup etnicznych Pomorza jest charakterystyczna. J. Gajek (2009, s. 22) w odniesieniu do zagadnienia grup etnograficznych w odczuciu ludności zauważa, iż Kaszubi uważają swoją przynależność do tej grupy za powód do dumy. Pod względem etnograficznym centralna część Kaszub, zamykająca się w granicach powiatu kartuskiego, posiada więcej cech tradycyjnych niż pozostałe powiaty. Na tym terenie występuje ponad siedemdziesiąt sześć gwar kaszubskich, które można zredukować do dziesięciu.

Zdaniem J. Borzyszkowskiego (2010, s. 41) Kaszuby oraz Pomorze, to „wzajemnie nakładające i obejmujące nie tylko konkretne terytorium geograficzne, zamieszkane przez określone społeczności, wyróżniające się własną tradycją historyczno-kulturową i tożsamością społeczną. Tożsamość ta, bazując na własnym i zróżnicowanym dziedzictwie materialnym i duchowym, obejmującym również współczesność, uzewnętrznia się m.in. w określonej ideologii, także myśli politycznej (...)”, a także specyficznym sposobie gospodarowania.

Powiat kartuski posiada bogate zasoby antropogeniczne. Teren ten nazywany jest także Szwajcarią Kaszubską, która już od ponad stu lat jest jednym z głównych ośrodków turystycznych Pomorza. Dziedzictwo kulturowe prezentowanego powiatu przejawia się zarówno w sferze materialnej, do której zalicza się m.in. historyczne budynki, niewielkie miasta, wsie o historycznym układzie ruralistycznym i stylu architektonicznym, jak i niematerialnej. Interesującymi obiektami położonymi w granicach powiatu są np. poklasztorny kościół Kartuzów z XIV wieku z niepowtarzalnym dachem w kształcie trumny z XVIII wieku w Kartuzach oraz zespół dawnego klasztoru norbertanek, składający się z klasztoru, folwarku, młyna i papierni wraz z gotyckim kościołem pw. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, pochodzący z połowy XIV wieku. Na analizowanym obszarze znajduje się również dość duża liczba zabytkowych domów, dworów oraz ponad 2,2 tys. obiektów archeologicznych (Zienkiewicz, 2016a). Dziedzictwo kultury niematerialnej przejawia się w tym regionie w szczególny sposób

w zwyczajach i obrzędach ludowych, jak również w podaniach i legendach, literaturze, muzyce, sztuce oraz typowych dla tego obszaru potrawach, a nade wszystko w języku kaszubskim. W folklorze i codziennym życiu Kaszubów często, nawet i dziś występuje nawiązanie do barw i symboli stosowanych w hafcie kaszubskim. Jego najbardziej popularną odmianą jest haft szkoły żukowskiej (Trojanowska, 1994).

Obecnie w powiecie istnieje dość dobrze rozwinięta baza noclegowa, sieć gastronomiczna i liczne krajobrazowe atrakcje (rys. 1). Głównym ośrodkiem miejskim są Kartuzy, położone w odległości ok. 40 km od Trójmiasta, a centrami turystycznymi – miejscowości usytuowane przy tak zwanym Kółku Raduńskim (Chmielno, Łączyń, Zgorzał, Stężyca, Gołubie, Ostrzyce, Brodnica) oraz leżące nad jeziorami Sulęcino i Gowidłino (Ellwart, 2009, s. 185).

Rys. 1. Najważniejsze miejscowości turystyczne powiatu kartuskiego

Źródło: (Ellwart, 2009, s. 185).

Poza licznymi walorami kulturowymi, powiat kartuski charakteryzuje się wysoką atrakcyjnością przyrodniczą, głównie dzięki występowaniu rzeźby terenu o charakterze młodogłacialnej, jak również optymalnych warunków krajobrazowych, przyrodniczych i ekologicznych (Zienkiewicz, 2016a; Jażewicz, Zienkiewicz, 2017).

STRUKTURA ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W POWIECIE KARTUSKIM

W ostatnich latach organizacje pozarządowe, funkcjonujące w różnych jednostkach administracyjnych, odgrywają istotną rolę w rozwoju turystyki (Borowicz, 2015; Zienkiewicz, 2017). Liczba organizacji pozarządowych wahała się w Polsce

ogółem od 80,4 tys. w 2010 r. do 91,8 tys. w 2016 r.³, natomiast w województwie pomorskim między 4,7 tys. w 2010 r. do 5,5 tys. w 2016 r. Z danych Głównego Urzędu Statystycznego w Warszawie odnoszących się do struktury organizacji samorządowych województwa pomorskiego wynika natomiast, że aktywność tego typu instytucji non profit w podziale na formy prawne od 2008 roku ulegała corocz-nemu wzrostowi (Bank Danych Lokalnych GUS, <https://bdl.stat.gov.pl/BDL/dane/podgrup/teryt>). Świadczy to o wzroście liczby podejmowanych inicjatyw społecznych i jest pozytywnym aspektem rozwoju Kaszub, jak i całego województwa.

Prowadzone badania nad liczbą i strukturą organizacji pozarządowych w powiecie kartuskim wskazują, iż liczba tych instytucji w ostatnim czasie również uległa zwiększeniu. W 2011 r. na prezentowanym obszarze zlokalizowanych było łącznie 197 organizacji pozarządowych (Zienkiewicz, 2017), natomiast w 2019 r. liczba ta zwiększyła się do 311 instytucji, co stanowi przyrost o 63,3%.

W omawianym powiecie liczba organizacji reprezentująca sfery dotyczące promocji dziedzictwa kulturowego⁴ oraz „turystyki i rekreacji” obejmuje łącznie 52, co stanowi ok. 16,7% ogólnej liczby (rys. 2).

Rys. 2. Organizacje pozarządowe działające w powiecie kartuskim z podziałem na obszary działania w 2019 r.

Źródło: Rejestr organizacji pozarządowych działających w powiecie kartuskim z podziałem na obszary działania (stan na dzień 14.04.2019 r.), Wydział Kultury, Promocji i Strategii, Starostwo Powiatowe w Kartuzach.

³ W 2019 r. liczba ta wyniosła 88,1 tys. dla obszaru Polski. Liczba organizacji dla województwa pomorskiego – nieznana. Dane GUS pobrane z: <http://www.stat.gov.pl> (2020.06.2).

⁴ Właściwy obszar działalności „Kultura, sztuka, ochrona dóbr i tradycji, działalność na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego”.

Co znamienne, rozmieszczenie tych organizacji w powiecie, podobnie jak pozostałych, jest nierównomierne (tabela 1). Najwięcej organizacji tego typu w 2019 r. miała gmina Żukowo (20) oraz gmina Kartuzy (16). Najmniej tego typu instytucji znajdowało się w gminach Przodkowo, Sierakowice i Sulęczy-no (po 1).

Tabela 1. Organizacje non profit powiązane z promocją dziedzictwa kulturowego i turystyką w powiecie kartuskim według gmin w 2019 r.

Gmina	Obszar działalności		
	Kultura, sztuka, ochrona dóbr i tradycji, działalność na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego (ogółem)	Turystyka i rekreacja (ogółem)	Liczba organizacji (ogółem)
Chmielno	2	2	4
Kartuzy	15	1	16
Przodkowo	1	-	1
Sierakowice	1	-	1
Somonino	2	1	3
Stężyca	5	1	6
Sulęczy-no	1	-	1
Żukowo	19	1	20
Powiat kartuski	46	6	52

Źródło: opracowanie własne na podstawie: rejestru organizacji pozarządowych działających w powiecie kartuskim z podziałem na obszary działania (stan na dzień 14.04.2019 r.), Wydział Kultury, Promocji i Strategii, Starostwo Powiatowe w Kartuzach.

Pozostałe sfery działalności organizacji pozarządowych powiatu, np. „rozwój lokalny”, „działania na rzecz niepełnosprawnych i pomocy społecznej, wspierania osób potrzebujących” oraz „kultura fizyczna, sport i rekreacja”, są reprezentowane lepiej niż np. pojedynczy dział „turystyka i rekreacja”. Niemniej jednak pamiętać należy, że często zdarza się tak, że organizacje o teoretycznie innym dominującym profilu działalności wspomagają także np. rozwój turystyki, jak również inne sfery działalności – bowiem przenikają się one wzajemnie.

DZIAŁALNOŚĆ ORGANIZACJI POZARZĄDOWYCH W ZAKRESIE POPULARYZACJI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO ORAZ TURYSTYKI

Wykazanie roli jakiegokolwiek instytucji, w tym organizacji pozarządowych, w krzewieniu dziedzictwa kulturowego i turystyki, stanowi dość trudne zadanie. Wykazanie znaczenia działalności tych organizacji na terenie powiatu kartuskie-

go m.in. na podstawie liczby adresatów poszczególnych zadań, które otrzymały dotacje Starostwa Powiatowego w Kartuzach⁵, wydaje się zatem jedną z najważniejszych przesłanek.

W latach 2011–2019 liczba złożonych ofert na realizację zadań publicznych w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego wahała się od 25 w 2013 r. do 31 w 2016 r. Niestety, zaspokojenie potrzeb finansowych wszystkich organizacji wnioskujących o dotację nie było możliwe. Każdego roku organizacje wnioskowały o kwoty co najmniej dwa razy wyższe niż przewidziane w konkursie. Oceniane i dotowane były zadania w podziale na:

- organizowanie działań mających na celu pielęgnowanie dziedzictwa narodowego i regionalnego, dóbr kultury i sztuki oraz tożsamości kulturowej Kaszub,
- wsparcie działań mających na celu promocję kultury poprzez film, muzykę, sztukę, teatr, taniec, fotografię oraz różne działania multimedialne,
- organizację przeglądów artystycznych dla dzieci, młodzieży, dorosłych i seniorów,
- wsparcie ginących zawodów związanych z regionem.

W ostatnim, 2019 r., finansowano również następujące przedsięwzięcia:

- działania związane z upamiętnieniem wydarzeń historycznych i osób ogłoszonych przez Sejm RP patronami 2019 roku,
- organizacja działań kulturalno-edukacyjnych w zakresie wiedzy o lokalnych bohaterach związanych z działalnością niepodległościową,
- dofinansowanie przez Samorząd Powiatu wkładu własnego organizacji pozarządowych i innych podmiotów prowadzących działalność pożytku publicznego do projektów współfinansowanych ze środków funduszy europejskich i innych źródeł zewnętrznych z wyłączeniem konkursów gminnych.

W analizowanym przedziale czasowym stosunkowo najmniej zadań otrzymało dotację w 2016 r. (41,9%), a najwięcej w 2015 r. (65,4%). Wysokość przyznanych środków przez Starostwo Powiatowe w Kartuzach na poszczególne zadania w sferze kultury wahała się między 37,0 tys. zł w 2014 r. a 60,0 tys. zł w 2011 r. Natomiast odsetek przyznanych środków dofinansowania w kosztach ogólnych zadań mieścił się w przedziale 23,7–53,1% (tab. 2).

Tak, jak wspomniano powyżej, wymiernym efektem znaczenia organizacji pozarządowych jest liczba beneficjentów zadań. Według Starostwa Powiatowego w Kartuzach najwięcej adresatów zadań było w 2019 r. – minimalna liczba beneficjentów to ponad 11,6 tys. osób. Najmniejszą liczbę adresatów zadań zanotowano zaś w 2011 r. – ponad 1,3 tys. osób.

⁵ Dotacje otrzymane przez organizacje w ramach realizacji Rocznego Programu Współpracy Powiatu Kartuskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie oraz z Wieloletniego Programu Współpracy Powiatu Kartuskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

Tabela 2. Struktura złożonych ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego i turystyki oraz liczba adresatów zadań w powiecie kartuskim w latach 2011–2019

Rok	Liczba złożonych ofert (ogółem)	Liczba dofinansowanych ofert (ogółem)	Wysokość przyznanych środków publicznych (zł)	Wkład własny organizacji (zł)	Wartość zadań ogółem (zł)	Odsetek przyznanych środków dofinansowania w kosztach ogólnych zadań (%)	Minimalna liczba adresatów zadań* (ogółem)
2019	b.d.	18	51 500,00	94 219,31	145 719,31	35,3	11 638
2018	b.d.	16	48 000,00	42 354,80	90 354,80	53,1	9626
2017	30	19	52 580,00	47 998,83	100 578,83	52,3	2636
2016	31	13	50 000,00	67 102,31	117 102,31	42,7	4248
2015	26	17	50 000,00	103 267,00	153 267,00	32,6	4923
2014	27	13	37 000,00	119 207,00	156 207,00	23,7	4909
2013	25	15	40 000,00	64 345,84	104 345,84	38,3	6961
2012	27	17	40 000,00	48 347,40	88 347,40	45,3	2543
2011	30	16	60 000,00	b.d.	60 000,00	b.d.	1372

* Liczba adresatów nie obejmuje m.in.: nakładów książek, ulotek i innych zadań, dla których nie było możliwe wykazanie faktycznej liczby beneficjentów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Sprawozdania z realizacji Rocznej i Wieloletniej Programu Współpracy Powiatu Kartuskiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie za lata 2011–2019. Starostwo Powiatowe w Kartuzach.

Corocznie do puli zadań dofinansowanych przez Starostwo Powiatowe w Kartuzach składanych jest wiele różnorodnych wniosków mających na celu propagowanie dziedzictwa kultury oraz turystyki etnoregionu kaszubskiego. Przykładem w tym zakresie jest zadanie zrealizowane przez Stowarzyszenie „Dla Borowa”, które otrzymało w 2019 r. najwyższą wartość dofinansowania na zorganizowanie koncertu „Muzyka w kaszubskiej Rawennie”. Kwota dofinansowania opiewała na kwotę 6,0 tys. zł, a udział w koncercie wzięło 1,7 tys. osób.

Innym interesującym zadaniem, które bezpośrednio nawiązywało do promocji etnoregionu kaszubskiego był, również subwencjonowany w ww. roku, projekt Pomorskiej Sieci Centrów Organizacji Pozarządowych pt. „EtnoPomorze – Sieć dla kultury”. W ramach zadania przeprowadzono dwa szkolenia. Kwota dofinansowania wyniosła jedynie 1,0 tys. zł, ale cały projekt opiewał na ok. 42,0 tys. zł. W projekcie zaplanowano m.in.: przygotowanie specjalistów animacji lokalnej i kulturalnej z uwzględnieniem specyfiki pracy twórczej i prowadzenia inicja-

tyw kulturalnych na wsi i w małych miastach woj. pomorskiego, utworzenie interaktywnej mapy instytucji i organizacji działających lokalnie na rzecz kultury – KGW, GOK-ów, Regionalnych Zespołów Pieśni i Tańca, Chórów, organizacji pozarządowych, artystów ludowych itp. dla 16 powiatów woj. pomorskiego oraz organizację Forum EtnoKultury Pomorza⁶.

Te oraz inne zadania przeprowadzane nie tylko przez organizacje działające *stricto* pod egidą kultury czy turystyki sprawiają, że w powiecie kartuskim możliwy jest także rozwój turystyki. Potencjalni beneficjenci zadań przyciągnięci m.in. organizowanymi koncertami, konkursami, rajdami, wystawami etc., wracają na teren powiatu również w celach wypoczynkowych – potwierdzają to również badania prowadzone w tym zakresie (Zienkiewicz, 2016a; 2017).

WNIOSKI

Prowadzone badania nad znaczeniem organizacji pozarządowych na terenie etnoregionu kaszubskiego (na przykładzie powiatu kartuskiego) wskazują, że dzięki istnieniu tych organizacji popularyzowana jest w dość dużym stopniu kultura kaszubska. Poprzez organizację różnorodnych działań, np. występów regionalnych zespołów muzycznych, konkursów i wycieczek, możliwy jest także rozwój turystyki.

W szczególności przeprowadzone badania nad liczbą organizacji pozarządowych wykazały, że w powiecie kartuskim od 2011 r. ich liczba wzrosła do 311 w 2019 r. (wzrost o 63,3%). Natomiast ze struktury organizacji pozarządowych działających w powiecie kartuskim w 2019 r., wynika, iż w sferze „Kultury, sztuki, ochrony dóbr i tradycji, działalności na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego” oraz „turystyki i rekreacji” funkcjonowały w tym czasie 52 organizacje. Analizy wykazały, że najlepszą geograficzną dostępność do tych instytucji mieli mieszkańcy dwóch gmin miejsko-wiejskich – Żukowo oraz Kartuzy, czyli mieszkańcy zamieszkujący w centrum oraz w części wschodniej powiatu.

Analiza rejestrów dotyczących przyznanych środków finansowych na realizację zadań dofinansowanych przez Starostwo Powiatowe w Kartuzach z funduszy publicznych wykazała m.in., że w latach 2011–2019 liczba złożonych ofert na realizację zadań publicznych w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego wahała się od 25 w 2013 r. do 31 w 2016 r. Natomiast wysokość przyznanych środków przez Starostwo Powiatowe w Kartuzach na poszczególne zadania w sferze dziedzictwa kulturowego i turystyki wahała się między 37,0 tys. a 60,0 tys. zł.

Przedstawione w artykule dane wskazują również na dużą liczbę beneficjentów zadań dotowanych w konkursie, która stanowi podstawowy wyznacznik roli organi-

⁶ Centrum Organizacji Pozarządowych. Pobrane z: <http://cop.pomorskie.pl/projekt-etnopomorze/> (2020.06.6).

zacji pozarządowych w propagowaniu dziedzictwa kultury oraz turystyki w powiecie. Dobrym przykładem jest minimalna liczba beneficjentów inicjatyw w 2019 r. wynosząca ponad 11,6 tys. osób. Tak duża liczba odbiorców świadczy o ogromnym potencjale działań organizacji pozarządowych w zakresie popularyzacji dziedzictwa kulturowego Kaszub. Na tej podstawie prognozuje się, iż tego typu inicjatywy mogą wpłynąć na wzrost liczby turystów i ogólny rozwój lokalny etnoregionu kaszubskiego. Przedstawione powyżej analizy wymagają zatem pogłębienia w dalszych badaniach.

BIBLIOGRAFIA

- Adamiak, P., Charycka, B., Gumkowska, M. (2015). *Polskie organizacje pozarządowe*. Warszawa: Stowarzyszenie Klon/Jawor.
- Alejski, W., Marciniak, T. (2003). *Międzynarodowe organizacje turystyczne*. Kraków: Wydawnictwo Albi.
- Andjelkovic, O., Boolaky, M. (2015). Organizational Learning: A Case Study of an International Non-profit Organization. *International Journal of Business Administration*, 6(2), 124–137. DOI: 10.5430/ijba.v6n2p124.
- Anheier, H. K. (2005). *Nonprofit organizations. Theory, management, policy*. London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Anheier, H. K., Krley, G. (2015). Governance and Management of Hybrid Organizations. *International Studies of Management & Organization*, 45(3), 193–206. DOI: 10.1080/00208825.2015.1006026.
- Augustowski, B. (red.). (1979). *Pojezierze Kaszubskie*. Gdańsk: Gdańskie Towarzystwo Naukowe, Wydawnictwo Ossolineum.
- Bank Danych Lokalnych, Główny Urząd Statystyczny. Pobrane z: www.stat.gov.pl/bdl (2019.10.03).
- Barański, R., Olejniczak, A. (2012). *Fundacje i stowarzyszenia. Współpraca organizacji pozarządowych z administracją publiczną*. Warszawa: C.H. Beck.
- Bogacz-Wojtanowska, E., Wrona, S. (red.). (2016). *Zarządzanie organizacjami pozarządowymi*. Monografie i Studia Instytutu Spraw Publicznych. Kraków: Uniwersytet Jagielloński.
- Borowicz, S. (2015). Znaczenie działalności pozarządowych organizacji turystycznych w wykonywaniu zadań publicznych na rzecz rozwoju turystyki. *Logistyka*, 3, 528–533.
- Borzyszkowski, J. (2010). *Antropologia Kaszub i Pomorza. Badania – kultura – życie codzienne*. Gdańsk: Instytut Kaszubski.
- Bukowski, A. (1950). *Regionalizm Kaszubski, Ruch naukowy, literacki i kulturowy, Zarys monografii historycznej*. Poznań: Instytut Zachodni.
- Centrum Organizacji Pozarządowych. Pobrane z: <http://cop.pomorskie.pl/projekt-etnopomorze/> (2020.06.6).
- Czyż-Gwiazda, E. (2013). Organizacje pozarządowe i ich znaczenie w kształtowaniu sprawnie działającej administracji publicznej. *Studia Ekonomiczne*, 141, 109–119.
- Drzewiecki, M. (1980). *Rola turystyki w rozwoju ekonomicznym wsi pomorskich*. Warszawa: Instytut Turystyki.

- Ellwart, J. (2009). *Kaszuby. Przewodnik turystyczny*. Gdynia: Wydawnictwo „Region”.
- Ewidencja stowarzyszeń zwykłych z dnia 29.08.2019 r.* Kartuzy: Starostwo Powiatowe w Kartuzach.
- Gajek, J. (2009). *Struktura etniczna i kultura ludowa Pomorza*. Gdańsk: Instytut Kaszubski w Gdańsku.
- Gaworecki, W.W. (1982). *Ekonomika i organizacja turystyki*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Gregor, B., Gotwald-Feja, B. (2018). Aktywność marketingowa organizacji pozarządowych w kreowaniu popytu turystycznego (na wybranych przykładach). *Problemy Rynku Usług Turystycznych*, 1(41), 31–40. DOI: 10.18276/ept.2018.1.41-03.
- Handy, C. (1992). Types of Voluntary Organizations. W: J. Batsleer, C. Cornforth, R. Payton (red.), *Issues in Voluntary and Non-profit Management* (s. 13–19). Wokingham: Addison-Wesley Publishing Company.
- Iwankiewicz-Rak, B. (2010). Istota organizacji pozarządowych jako podmiotów świadczących usługi społeczne. *Ekonomiczne Problemy Usług*, 604(60), 118–128.
- Iwankiewicz-Rak, B. (2011). *Marketing w organizacjach pozarządowych – obszary zastosowań*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego.
- Jażewicz, I., Zienkiewicz, A. (2017). Uwarunkowania rozwoju osadnictwa letniskowego w powiecie kartuskim na Kaszubach. *Prace i Studia Geograficzne*, 62(3), 89–108. DOI: 10.18778/0867-5856.29.2.05.
- Karwacka, M. (2013). *Postrzeganie współpracy z organizacjami pozarządowymi przez przedsiębiorstwa społecznie odpowiedzialne*. Raport z badania. Toruń: Good Brand & Company Polska.
- Kowalczyk, A. (2001). *Geografia turystyki*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Lewis, D. (2009). Nongovernmental Organizations, Definition and History. W: H.K. Anheier, S. Toepler, R. List (red.), *International encyclopedia of civil society* (s. 1059–1062). New York: Springer.
- Liszewski, S. (1995). Przestrzeń turystyczna. *Turyzm*, 5(2), 87–103.
- Makowski, G. (2015). Rozwój sektora organizacji pozarządowych w Polsce po 1989 r. *Studia BAS*, 4(44), 57–85. DOI: 10.31268/StudiaBAS.
- Malicki, M. (1986). *Rok obrzędowy na Kaszubach*. Gdańsk: Wojewódzki Ośrodek Kultury.
- Mamuszka, F., Trojanowska, I. (1972). *W krainie kaszubskich jezior*. Gdynia: Wydawnictwo Morskie.
- Martin, D. (2009). Ruch folklorystyczny a „wynajdowanie tradycji” w kaszubskiej muzyce ludowej. *Nasze Pomorze*, 11, 251–160.
- Middleton, V.T.C., Hawkins, R. (1998). *Sustainable Tourism. A marketing perspective*. Oxford: Butterworth-Heinemann.
- Mordawski, J. (2008). *Geografia Kaszub*. Gdańsk: Zrzeszenie Kaszubsko-Pomorskie.
- Musgrave, R. A., Musgrave, P. B. (1980). *Public Finance in Theory and Practice*. New York: McGraw Hill International Editions.
- Polska Klasyfikacja Działalności (PKD), załącznik do Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 24.12.2007 r., (Dz.U. nr 251, poz. 1885), Główny Urząd Statystyczny. Pobrane z: www.stat.gov.pl (2014.03.31).

- Prószyńska-Bordas, H. (2008). Rozwój turystyki w Kaszubskim Parku Krajobrazowym w strategiach władz i lokalnych organizacji turystycznych oraz w opinii turystów i mieszkańców. W: L. Mazurkiewicz, A. Kowalczyk (red.), *Spoločności lokalne a turystyka. Aspekty społeczne, kulturowe, ekonomiczne* (s. 115–142). Warszawa: Akademia Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie.
- Przeclawski, K. (1979). *Socjologiczne problemy turystyki*. Warszawa: Instytut Wydawniczy CRZZ.
- Puchnarewicz, E. (2012). Sektor pozarządowy działający na rzecz turystyki szansą rozwoju społeczności lokalnych. Doświadczenia krajów Południa. W: B. Sawicki, A. Nizioł, M. Obodyński (red.), *Rola organizacji pozarządowych w rozwoju i promocji turystyki* (s. 92–108). Rzeszów: Uniwersytet Rzeszowski.
- Sargeant, A. (2004). *Marketing w organizacjach non profit*. Kraków: Oficyna Wydawnicza.
- Skalska, T., Koskowski, M. (2017). Rola organizacji pozarządowych w zarządzaniu dziedzictwem kulturowym dla potrzeb turystyki. *Turystyka Kulturowa*, 1, 65–79.
- Szukalski, J. (1995). *Na Kaszubach*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Trojanowska, I. (1994). *Szwajcaria Kaszubska. Przewodnik*. Warszawa: Wydawnictwo Sport i Turystyka.
- Wójtowicz-Dawid, A. (2011). Organizacje pozarządowe i ich rola w realizacji spójności społeczno-ekonomicznej – wybrane aspekty prawne. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 18, 335–345.
- Załuska, M., Boczoń, J. (1998). *Organizacje Pozarządowe w Społeczeństwie Obywatelskim*. Katowice: Biblioteka Pracownika Socjalnego.
- Zienkiewicz, A. (2016a). *Rozwój funkcji turystycznej w powiecie kartuskim* – maszynopis rozprawy doktorskiej. Warszawa: Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, Uniwersytet Warszawski.
- Zienkiewicz, A. (2016b). The role of natural environment in the development of tourism in the Kashubian Lake District (on the example of Kartuzy County). *Geosport for Society*, 4(1), 37–50. DOI: 10.30892/gss.
- Zienkiewicz, A. (2017). Rola czynników otoczenia instytucjonalnego w zagospodarowaniu turystycznym etnoregionu kaszubskiego. *Acta Geographica Silesiana*, 11/4(28), 71–84.

Streszczenie

Zmiany struktur społecznych zazwyczaj dotyczą pojawienia się nowych instytucji, m.in. związanych z rozwojem turystyki, oraz wywołują zmiany w już istniejących strukturach. Jednym z ważniejszych następstw społeczno-ekonomicznych turystyki jest także aktywizacja gospodarki danego obszaru.

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie roli organizacji pozarządowych w popularyzacji dziedzictwa kulturowego i turystyki na terenie etnoregionu kaszubskiego poprzez zaprezentowanie struktury, przedstawienie przykładów działalności oraz ukazanie liczby adresatów organizacji non profit funkcjonujących na tym obszarze. Istotnym elementem opracowania, ze względu na podjętą problematykę badań, jest również ukazanie struktury przyznanych dotacji dla organizacji pozarządowych przez Starostwo Powiatowe w Kartuzach w podziale na wysokość przyznanych środków publicznych i wkład własny organizacji. Uzupełnieniem opracowania jest również wskazanie położenia etnoregionu kaszubskiego z uwzględnieniem zasobów dziedzictwa kulturowego.

Badania przeprowadzone nad liczbą organizacji pozarządowych wykazały, że w powiecie kartuskim od 2011 roku ich liczba wzrosła do 311 w 2019 r. Ze struktury organizacji pozarządowych działających w powiecie kartuskim w 2019 r., wynika, iż w sferze „Kultury, sztuki, ochrony dóbr i tradycji, działalności na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego” oraz „turystyki i rekreacji” funkcjonowały 52 organizacje. Instytucje te pełnią na prezentowanym obszarze m.in. rolę organizatorów różnorodnych imprez, w tym o charakterze folklorystycznym, takich jak: koncerty, rajdy oraz wystawy rękodzielnictwa i wiele innych. Poprzez tego typu działalność propagowane jest nie tylko bogate dziedzictwo kulturowe Kaszub, ale możliwy jest również rozwój turystyki.

Słowa kluczowe: organizacje pozarządowe, turystyka, Kaszuby, powiat kartuski.

Importance of non-governmental organizations in the popularization cultural heritage and tourism in the Kashubian Ethnoregion

Summary

Changes in social structures usually concern the emergence of new institutions, including those related to the development of tourism, and bring about changes in the existing structures. One of the major socio-economic consequences of tourism is the economic activation of an area.

The purpose of this article is to indicate the role of non-governmental organizations in the promotion of cultural heritage and tourism in the Kashubian ethnoregion by presenting the structure, examples of activities and the number of recipients of non-profit organizations operating in this area. An important element of the study, due to the research issues undertaken, is also the presentation of the structure of subsidies granted to non-governmental organizations by the Poviat Eldership in Kartuzy, broken down by the amount of public funds allocated and the organization's own contribution. The study is also complemented with an indication of the location of the Kashubian ethnoregion, including cultural heritage resources.

Research conducted on the number of non-governmental organizations has shown that in the Kartuzy poviat their number has increased to 311 in 2019 since 2011. The structure of NGOs operating in the Kartuzy poviat in 2019 shows that 52 organizations operated in the sphere of 'Culture, art, protection goods and traditions', activities for national and ethnic minorities and the regional language, as well as 'tourism and recreation'. In the area these institutions perform the roles of organizers of various events, including those of a folklore nature, such as concerts, rallies, handicraft exhibitions and many others. Not only is the rich cultural heritage of Kashubia promoted through this type of activity, but it also makes the development of tourism possible.

Keywords: non-governmental organizations, tourism, Kashuba region, Kartuzy poviat.

JEL: Z32, L83.